

Seres Edina

A BA/BSc végzettség hasznosíthatósága a továbbtanulásban és a munkaerőpiacon

A felsőoktatás egyik fontos kérdése napjainkban, hogy az új felsőoktatási rendszerben végzettek milyen sikerrel tudják diplomájukat hasznosítani. Ennek oka, hogy hazánkban elsőként 2009-ben végeztek BA/BSc képzésben részesült fiatalok. Mostanra az érdeklődés középpontjába került ez a kérdés, és egyre több kritika fogalmazódik meg a rendszerrel kapcsolatban. A tanulmány „A harmadfokú képzés hatása a regionális átalakulásra” című OTKA-kutatás (OTKA-szám: 69160) keretében végzett után-követéses vizsgálat eredményeit mutatja be, melynek során a Debreceni Egyetem és a Nyíregyházi Főiskola 2009-ben alapképzést végzett hallgatóit vizsgáltuk abból a szempontból, hogy diplomájukat mennyire tudják hasznosítani a tovább tanulásban és a munkaerőpiacon.

A diplomás fiatalok helyzete a magyarországi munkaerőpiacon

Az előző felsőoktatási rendszerben végzett diplomás pályakezdő fiatalok munkaerő-piaci helyzetéről több forrásból (diplomás pályakövetéses vizsgálatok, statisztikai adatok) is képet kaphatunk. A diplomás pályakövetéses vizsgálatok azt mutatják, hogy a diplomások között kevés a munkanélküli (2,9%–7,3%) (FIDÉV kutatás, *Galasi–Nagy–Varga* 2004; *Czakó–Forgó–Salát* 2008:2; *Kürtösi* 2009:70). Ezt megerősítik a központi statisztikai hivatal adatai, amelyek szerint a munkanélkülieknek 2007-ben 8,1%-a, 2008-ban 7,7%-a,¹ 2009-ben pedig 9,3%-a² rendelkezett felsőfokú végzettséggel. Az egyetemi és főiskolai végzettséggel rendelkezők adatait összehasonlítva, arra az eredményre jutunk, hogy a munkanélküliek között alacsonyabb az egyetemi diplomával rendelkezők aránya.³

Kutatásunk szempontjából fontos külön kitérni az Észak-Alföldi Régió helyzetére, ahol a munkanélküliségi ráta 2000-től 2008-ig 9,2%-ról 12 %-ra nőtt. Ez

1 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal
http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tab12_01_11i.html, 2009.11.25

2 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal
http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/tab12_01_11h.html, 2009.01.29

3 2006-ban a munkanélküliek közül 5,4 % főiskolai, 2,14% egyetemi diplomával rendelkezett. 2007-ben ez az arány 5,96% és 2,14%, 2008-ban 5,7% és 2%.

az említett időszakban az országos átlagot 3-5%-al múlta felül, és utal a kedvezőtlen elhelyezkedési lehetőségekre ezen a területen. A legkedvezőtlenebb helyzet Szabolcs–Szatmár–Bereg megyében volt 2008-ban 17,5%-al⁴ (Kotsis 2009:99).

Elmondható, hogy bár a diplomások körében nőtt a munkanélküliek száma, de az még mindig jóval mérsékeltebb az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezőkénél. Hozzá kell tenni, hogy nemcsak a diplomások munkanélküliségi rátája növekedett, hanem a más iskolai végzettségűeké is. Tehát a diplomások még mindig jóval kedvezőbb helyzetben voltak a munkaerőpiacon (Györgyi 2006:27).

A diplomások jelenlegi helyzete azonban változóban van a fentebb vázolt tendenciákhoz képest. A változások oka, hogy 2009-ben kerültek elsőként a munkaerőpiacra a lineáris képzés alapképzését elvégző hallgatók. Az átállás hatásairól ezeken a területeken még nem rendelkezünk információkkal. Született azonban néhány megállapítás, amely a munkaerő-piaci elhelyezkedés nehézségeire utal. Problémaként jelentkezik az alapfokozat elfogadtatása a társadalommal és a munkaerő-piaccal. Sem a társadalom, sem a munkaadók nem ismerik a kétfokozatú diploma mögötti képzést. Az oktatók körében általános az alapképzéssel való elhelyezkedés bizonytalanságának beismerése. Az alapidiploma mindenki szemében kevesebbet ér, mint a korábbi típusú végzettség (Polónyi 2007:709).

A munkaadókkal kapcsolatos kutatások (Szerepi 2006; Kun–Kotsis 2009; Kun 2009) is az előbbiekkal egybehangzó eredményekre jutottak, ugyanis igazolták, hogy a munkaadók nagyon kevés és hiányos ismeretekkel rendelkeznek az új képzéssel kapcsolatban, ami jelentősen megnehezítheti az elhelyezkedést. Az elhelyezkedési nehézségekre utalhat az is, hogy az alapképzési diploma a korábbi főiskolai diplomának feleltethető meg, és amint az adatok mutatták, a főiskolai diplomával rendelkezők körében eleve nagyobb a munkanélküliség, mint az egyetemi diplomával rendelkezők között.

Az oktatókkal készített felmérésből kiderül, hogy a bolognai rendszer nem minden képzési területen vált be. Legfőképp a bölcsész területeken nem, ahol még az oktatók sem tudják, hogy mit kezdhetnének az alapképzéses diplomával a fiatalok. A természettudományi területen vegyes a kép, vannak olyan szakok, ahol a 3 év miatt le kellett rövidíteni a gyakorlatokat és ez csökkentette a képzés hatékonyságát. Megjelenik azonban egy pozitívum is: az informatika területén a munkaerő-piac keresi a végzetteket (Kürtösi 2009:77). Mindezekből arra lehet következtetni, hogy az alapképzéses diplomát a fiatalok elsősorban a mesterképzésben való továbbtanulásban fogják hasznosítani.

4 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal
http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tab16_02_01_07i.html, 2009.01.29

A kutatás és a kiinduló hipotézisek bemutatása

A BA/BSc képzésben részt vett fiatalok munkaerő-piaci helyzetének feltérképezése érdekében végzett kutatásunk célja, hogy képet kaphassunk a fiatalok esélyeiről a munkaerőpiacon és a továbbtanulásban. Ennek érdekében a Debreceni Egyetemen és a Nyíregyházi Főiskolán 2009-ben végzett hallgatókat vizsgáltuk. A mintavétel hólabda módszerrel történt. Az egyetemen és a főiskolán 2009 nyarán végzett hallgatókat kerestük meg, saját ismerőseinktől kiindulva, valamint egy végzős BA-s hallgatói csoport is segített a kérdezésben. Az adatfelvétel 2009 szeptemberében és októberében történt kérdőívekkel (N=127).⁵

A szakirodalomból egyértelműen kiderül, hogy az álláskeresés átlagosan 6 hónap (*Schomburg–Teichler* 2006) és 1 év (*Polónyi–Timár* 2006) időintervallumban történik, ezért tisztában vagyunk adatfelvételünk koraiságával, de kutatásunk célja elsősorban a pillanatnyi helyzet feltárása és a jelenlegi tendenciák bemutatása volt. A szakértők (*Pusztai–Szabó* 2008) arra is felhívják a figyelmet, hogy a három éves képzési idő kevés lesz ahhoz, hogy a hallgatók megszerezzék a diplomához szükséges nyelvvizsgájukat, emiatt sokan nem kapják meg a diplomájukat, ami hozzájárulhat a kapott eredmények torzításához.

Kutatásunk fő kérdései a következők voltak:

- Hogyan tudják hasznosítani a fiatalok a megszerzett BA/BSc végzettséget?
- Milyen tényezők befolyásolják a munkába állást?
- Milyen tényezők befolyásolják a továbbtanulást?

Hipotézisünk az volt, hogy a fiatalok e végzettségükkel kevésbé tudnak érvényesülni a munkaerőpiacon, azaz alacsony lesz azoknak a fiataloknak a száma, akik el is tudnak helyezkedni. Az ő lehetséges sikerük kulcsát kedvező társadalmi-gazdasági státuszukban, illetve abban látjuk, hogy megfelelő kapcsolatokkal, korábbi munkatapasztalattal, más, korábban megszerzett végzettséggel rendelkeznek. A korábbi diplomások elhelyezkedésével foglalkozó kutatások (*Galasi–Nagy–Varga* 2004; *Czakó–Forgó–Salát* 2008; *Kürtösi* 2009) ennek éppen az ellenkezőjét tapasztalták, azaz, hogy alacsony azoknak a száma, akik nem tudnak elhelyezkedni. Hipotézisünket indokolja, hogy a magyarországi alapképzésről úgy vélik, abba tulajdonképpen a korábbi öt éves tananyagot zsúfolták bele, s különben sem a munkaerőpiacon hasznosítható ismereteket tanít a diákoknak (*Barakonyi* 2008:60). Ezért marad alacsony az elhelyezkedők száma, amihez a régió hátrányos munkaerő-piaci helyzete is hozzájárul. Az alapképzés tulajdonképpen a korábbi főiskolai diploma megfelelőjének tartják, a statisztikai adatok pedig azt mutatják, hogy a főiskolai diplomával rendelkezők körében

5 A Nyíregyházi Főiskolán a válaszadók 15,7%-a (20 fő) szerezte a diplomáját, ezért összehasonlító vizsgálat nem volt lehetséges.

nagyobb a munkanélküliség, mint az egyetemi végzettséggel rendelkezők körében.⁶

A munkaerő-piaci helyzet minél szélesebb körű feltérképezése érdekében megkérdeztük a fiatalokat, hogy tapasztalataik szerint a munkaadók hogyan vélekednek a BA/BSc diplomáról. Feltételeztük, hogy nem ismerik ezt a diploma típust, amit más kutatások (Szerepi 2006; Kun–Kotsis 2009; Kun 2009) is megerősítenek. Feltételeztük továbbá, hogy a fiatalok a végzettségüket hasznosítani tudják a továbbtanulásban, elsősorban az MA/MSc képzésbe való bejutásban, hiszen az alapképzés egyik célja az a magasabb szintű képzésre való felkészítés. A sikeres továbbjutás hátterét a tanulók kedvező társadalmi gazdasági státusza, a képzés kimagasló teljesítése (jeles, jó diploma) biztosította, de hipotézisem szerint a felvettek között azok is nagy számban szerepelnek, akik már a BA/BSc képzésbe való belépéskor célul tűzték ki az MA/MSc képzésbe való bejutást.

A BA/BSc diploma hasznosíthatósága

Kutatásunkban a diploma hasznosíthatóságát illetően arra az eredményre jutottunk, hogy a BA/BSc végzettség kevésbé hasznosítható a munkaerő-piacon, mert a megkérdezetteknek mindössze 19,1%-a tudott elhelyezkedni, 27,5%-uk jelenleg munkanélküli. Az erre vonatkozó hipotézisünk tehát megerősítést nyert (1. táblázat). A továbbtanulással kapcsolatban megállapítható, hogy ezen a területen a diploma jelentősen hasznosítható, mert az MA/MSc képzésben 59,9%-uk tanul, azaz az eredmények a továbbtanulásra vonatkozó hipotézisünket is megerősítik.

1. táblázat: Mit tesznek a végzés után?

Végzés utáni tevékenységek	Fő	%
MA/MSc képzésben tanul	65	51
MA/MSc képzésben tanul és dolgozik	11	8,9
Dolgozik	13	10,2
Munkanélküli	35	27,5
GYES-en van	1	0,8
Egyéb helyen tanul	2	1,6

N=127

A diplomások elhelyezkedését vizsgáló korábbi kutatások (Galasi–Nagy–Varga 2004; Czakó–Forgó–Salát 2008; Kürtösi 2009:70) mérsékeltebb munkanélküliségi adatokról számoltak be. Saját eredményeinket a túl korai adatfelvé-

6 Forrás: Központi Statisztikai Hivatal
http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tab12_01_11i.html, 2009.11.25

tellel, a régió hátrányos munkaerő-piaci helyzetével, továbbá az alapképzés kínálta diplomák piacképességének hiányosságaival magyarázhatjuk.

A továbbtanulással kapcsolatos adatokat megerősítik a FELVI adatai is, a képzést elvégzők 41,9%-a tanul tovább mesterképzésben.⁷ A mi adatunkhoz képest 20%-os eltérés abból adódhat, hogy a hólabda módszeres mintavételnek köszönhetően a mintánkba nagyobb arányban kerültek be mesterképzésben tanulók. A kapott eredmények megértése, illetve hátterének feltárása érdekében részletesen elemeztük a továbbtanulást és az elhelyezkedést befolyásoló tényezőket.

Az elhelyezkedést befolyásoló tényezők

Az elhelyezkedést befolyásoló tényezőkkel kapcsolatosan azt feltételeztük, hogy a megfelelő kapcsolatok, a korábbi munkatapasztalat, más, korábban megszerzett végzettség és a megkérdezett kedvező társadalmi-gazdasági státusza a munkába állást pozitívan befolyásolják. Ezek közül eredményeink csak a korábbi, a tanulmányok ideje alatti munkatapasztalatnak és a család anyagi helyzetének a hatását erősítették meg. A korábbi munkatapasztalattal kapcsolatban megállapítható, hogy a munkába álltak 62,5 %-a dolgozott tanulmányai ideje alatt (Khi-négyszet=**).⁸ Ebben a kérdésben a diplomások elhelyezkedését vizsgáló más kutatások is hasonló eredményre jutottak, amikor megállapították, hogy a tanulmányok ideje alatt felhalmozott munkatapasztalat növeli az elhelyezkedés esélyét (Galasi-Varga 2005:77; Polyacskó 2009:28). A munkaadókkal készített vizsgálatokból (Szerepi 2006; Kun-Kotsis 2009; Selmeczy 2007; Kun 2009; Forgó-Czakó-Lévai 2008), a diplomásokkal foglalkozó szakemberekkel és a hallgatókkal készített (Szanyi 2005), és az álláshirdetések elemzését végző kutatásokból (Kiss 2008; Híves 2006) is kiderül, hogy a diploma mellett fontos elvárás a jelöltnél a szakmai tapasztalat.

A család anyagi helyzetének megítélésükor a megkérdezettek véleményére alapoztunk. Arra kértük a válaszadókat, hogy egy számegegyenesen jelöljék be a családjuk anyagi helyzetének megfelelő pontot.⁹ Az elhelyezkedettek családjának anyagi helyzete átlag feletti (átlagérték 6), azoknak pedig, akik nem helyezkedtek el, átlag alatti volt (átlagérték 5,35)

7 Forrás: FELVI.
http://www.felvi.hu/felsooktatasi Muhely/dpr/hazai_eredmenyek/strategiak_diploma_utan
201.02.15.

8 A Khi-négyszetre vonatkozóan a későbbiekben a következő jelöléseket alkalmazom:

*** jelöli a 0,000 alatti

** jelöli a 0,001 és 0,01 közötti

* jelöli a 0,01 és 0,05 közötti szignifikanciát.

9 Az általunk megadott átlag 5,5-nél volt.

(ANOVA teszt = *).¹⁰ Megállapítható tehát, hogy a kedvező anyagi helyzet pozitívan befolyásolja a munkába állást.

A megkérdezettek társadalmi státusza (szülők iskolai végzettsége, munkahelye), más végzettség (OKJ), a jó kapcsolatháló nem befolyásolja a munkába állást, ezeket a hipotéziseinket az eredmények megcáfolták.

A további befolyásoló tényezők elemzése során arra az eredményre jutottunk, hogy a munkába állást befolyásolja az, hogy a megkérdezett a végzéskor milyen esélyét látta az elhelyezkedésnek. Az elhelyezkedettek 58,5%-a látta komoly esélyét a munkába állásnak a végzés időszakában¹¹. Ennek lehetséges okát abban látjuk, hogy a végzést megelőzően már többen kerestek munkát, vagy már felvételt is nyertek egy munkahelyre.

A gyakorlati munka végzése csoportban és gyakorlati helyen, mint egyetemi követelmény befolyásoló hatását a 2. táblázat mutatja.

2. táblázat: A munkába álltak véleménye az egyetemi/főiskolai követelményekről az alapképzés ideje alatt

	Gyakorlati munka csoportban történő végzésének követelménye (fő az elhelyezkedettek közül)	Gyakorlati munka gyakorlati helyen történő végzésének követelménye (fő az elhelyezkedettek közül)
Nem jellemző a szakomra	3	4
Nagyon magas	0	0
Magas	8	7
Átlagos	12	7
Alacsony	0	1
Nagyon alacsony	1	5

N=24

Megállapíthatjuk, hogy ha az intézmény a gyakorlati munka végzését csoportban átlagos vagy magas színvonalon követeli meg, az pozitívan befolyásolja az elhelyezkedést.¹² Ugyanez mondható el a gyakorlati munka végzése gyakorlati helyen követelményről,¹³ azzal a megjegyzéssel, hogy az előbbihez képest a hatása már kisebb, mert az elhelyezkedettek közül többen vannak (6 fő, 25%),

10 Az ANOVA tesztre vonatkozóan a későbbiekben a következő jelöléseket alkalmazom:

*** jelöli a 0,000 alatti

** jelöli a 0,001 és 0,01 közötti

* jelöli a 0,01 és 0,05 közötti szignifikanciát.

11 Khi-négyzet = **

12 Khi-négyzet = **

13 Khi-négyzet = *

akkal szemben az intézmény ezen a téren alacsony vagy nagyon alacsony követelményeket támasztott. Mindezek azt jelentik, hogy ha a hallgatók gyakorlati felkészítése megfelelő, nagyobb esélyük van az elhelyezkedésre.

A következő vizsgált tényező az volt, hogy a megkérdezettre mennyire volt jellemző, az előadások látogatása. A pozitív összefüggést bizonyítja, hogy ez a munkát találók 58%-ára volt jellemző¹⁴. Az előadások látogatásáról fontos tudnunk, hogy ez nem kötelező, ezért általában azok a hallgatók vállalják, akik valóban érdeklődnek, elkötelezettek szakmájuk iránt, s minél többet és jobban szeretnének megtanulni a tárggyal kapcsolatban. Mindezek arra utalnak, hogy elsősorban azok tudtak elhelyezkedni, akik mindent megtettek a szakma tökéletes elsajátítása érdekében, és ez valószínűleg sikerült is nekik. Ezzel összefügg a következő befolyásoló tényező, az, hogy ha a válaszadó újrakezdehetné, választana-e másik szakot. Az erre a kérdésre adott nemleges válasz azt jelenti, hogy a fiatal nem ábrándult ki a pályájából, megszerette azt, és ezért valószínűleg örömmel dolgozna az adott végzettségnek megfelelő munkaterületen. Az elhelyezkedettek közül 79% ugyanezt a szakot választaná,¹⁵ azok tehát, akik elégedettek szakjukkal, illetve végzettségükkel, nagyobb eséllyel tudnak elhelyezkedni.

Az álláskeresés jellemzői közül a családtag segítségével történő álláskeresés vonatkozásában érdekes eredményt kaptunk. Az elhelyezkedettek 47,8%-a folyamodott ehhez, 52,2%-a pedig nem. Ezt kétféleképpen is értelmezhetjük. Hiába magasabb azoknak a száma akik nem használták ezen kapcsolataikat, a 47,8%-os érték mégis arra utal, hogy a családtagoknak nagyon nagy szerep jutott az álláskeresésben,¹⁶ ami alátámasztja azon hipotézisünket, hogy az elhelyezkedésben nagy szerepe van az ismerősi körnek. A kérdés további árnyalásához meg kell vizsgálnunk azt, hogy az elhelyezkedettek véleménye alapján milyen tényezők játszottak szerepet a munkahelyre való felvételükben. A kérdőívben feltett erre vonatkozó kérdésre válaszként négy lehetőséget adtunk meg minden állításnál: egyáltalán nem volt szerepe, kevésbé volt szerepe, inkább volt szerepe, nagyon nagy szerepe volt.

Az elhelyezkedésben a válaszadók saját megítélése alapján a legnagyobb szerepe a kommunikációs képességnek (70,8%), a határozott fellépésnek (70,8%) és az ismerősi körnek (62,5%) van. Mindezek igazolják azon hipotézisünket, hogy az ismerősi körnek és a képességeknek nagyobb szerepük van az elhelyezkedésben, mint magának a diplomának. A diploma előtt szerepel a nyelvtudás is, ami egybevág a diplomás-pályakövetés-, a munkaadókkal készített és az álláshirdetések elemzését végző kutatások eredményeivel. A legtöbb vizsgálat szerint a diploma nem elég a felvételhez, hanem kell hozzá használható nyelvtudás (*Híves*

14 Khi-négyzet = *

15 Khi-négyzet = *

16 Khi-négyzet = *

2006; Kiss 2006; Szerepi 2006; Kun 2009; Selmeczy 2007; Szanyi 2005; Forgó–Czakó–Lévai 2009) és egyéb kompetenciák (Híves 2006; Kiss 2008; Szerepi 2006; Selmeczy 2007; Szanyi 2005). A gyakorlat szerepe alacsony arányának az lehet az oka, hogy ezekre a betöltött állásokra kifejezetten pályakezdeket kerestek, ezért az elvárások között sem szerepelt a gyakorlat.

A fiatal pályakezdő BA/BSc diplomával rendelkezők munkaerő-piaci helyzetének minél szélesebb körű feltérképezése érdekében megkérdeztük a fiatalokat, hogy tapasztalataik alapján a munkaadók hogyan vélekednek a diplomájukról. A munkaadókkal kapcsolatos vizsgálatok (Kun–Kotsis 2009; Szerepi 2006) szerint a megkérdezett cégek közel fele nem rendelkezik információval az új rendszeréről. Vizsgálatunk során mi is hasonló eredményre jutottunk a diplomáról való vélekedés kapcsán (3. táblázat).

3. táblázat: *Hogyan vélekednek a BA/BSc diplomáról a munkaadók, a fiatalok tapasztalata alapján?*

	Munkát találtak (fő)	Munkát kerestek (fő)	Minden megkérdezett (fő)
Ismerik, és elégedettek vele.	1	4	5
Ismerik, és nem elégedettek vele.	2	15	23
Nem ismerik, de hajlandóak lennének ilyen végzettséggel foglalkoztatni.	12	35	45
Nem ismerik, és nem is akarnak ilyen végzettséggel foglalkoztatni.	6	15	35

N=127

A véleményeket három csoportra osztva vizsgáltuk. Amint az a táblázatban látható, mindhárom csoportnál a „nem ismerik” véleményt jelölték meg a legtöbben, de azon belül a „hajlandóak lennének ilyen végzettséggel foglalkoztatni” vélemény mindenhol kimagasló. Azoknál, akiknek sikerült elhelyezkedniük elég magas (mintegy 1/3-ad), annak az aránya, hogy nem is akarnak ilyen végzettséggel foglalkoztatni. Ennek az lehet a magyarázata, hogy bár sikerült munkát találniuk, de nem a végzettségüknek megfelelő munkakörben dolgoznak és a diplomájukat a felvételüknél a munkáltató nem vette figyelembe. A munkát kerestek körében¹⁷ is hasonló (22%) ennek az aránya. A „minden megkérdezett” csoport véleménye összességében negatívabb, mint a másik két csoporté, ennek oka abban ragadható meg, hogy ebben az eredményben benne van azoknak a véleménye is, akik még nem kerestek állást, és ők negatívabb képpel rendelkeznek. A munkaadók nagy része a hallgatók szerint nem ismeri a BA/BSc végzettséget, de hajlandóak lennének vele foglalkoztatni a fiatalokat. Kevés azoknak a

¹⁷ A megkérdezettek 61%-a keresett állást.

száma, akik ismerik ezt a végzettséget, és ezen belül is azok vannak többen, akik nem elégedettek vele.

Az MA/MSc képzésben való továbbtanulást befolyásoló tényezők

A mesterképzésben való továbbtanulásról megállapítható, hogy a megkérdezettek 63,8%-a jelentkezett MA/MSc képzésre, közülük pedig 93,8% (76 fő) nyert felvételt, tehát a megkérdezettek 59,9%-a tanul mesterképzésben. A korábbi diplomások elhelyezkedését vizsgáló kutatások eredményei az első diploma megszerzése utáni tovább tanulást illetően hasonlóak az általunk kapott adatokhoz. A FIDÉV kutatás megkérdezettjeinek 40%-a szerzett felsőfokú szakképzettséget a végzést követő öt évben (*Galasi-Nagy-Varga* 2004:32). A 2006-ban az ELTE-n végzetteket vizsgáló kutatás pedig kimutatta, hogy a megkérdezettek 34,1%-a tanult a megkérdezés időpontjában (*Czakó-Forgó-Salát* 2008:24). Az általunk tapasztalt magasabb arány oka abban keresendő, hogy a korábbi kutatások az osztatlan képzésben végzetteket vizsgálták, míg a mi kutatásunk az alapképzést végzett hallgatókat vette alapul.

Vizsgálatunk során hipotéziseink közül megerősítést nyert, hogy a diploma minősítése, a továbbtanulás tervezése az alapképzés elkezdésekor, illetve a család kedvező anyagi helyzete pozitívan befolyásolja a továbbtanulást. A diploma minősítésének értékelése során azt tapasztaltuk (4. táblázat), hogy minél eredményesebb volt az alapképzés, annál nagyobb az esély, hogy MA/MSc képzésben tanuljon tovább a fiatal.¹⁸ A felvettek közül a négyes és ötös diplomával rendelkezők aránya majdnem ugyanannyi,¹⁹ ennek okát abban látjuk, hogy kevés azoknak a száma, akiknek sikerült ötös diplomát szerezniük, így a felvételi követelményeknek a négyesek is megfeleltek. Hármass diplomával a vizsgált mintából mindössze 3 fiatalnak sikerült felvételt nyernie, ez is bizonyítja a minősítés pozitív befolyásoló hatását.

4. táblázat: Az MA/MSc-re való felvétel és diploma minősítésének kapcsolata

A diploma minősítése	Tanul MA/MSc-n (%)	Nem tanul MA/MSc-n (%)
Jeles (5)	74,5	25,5
Jó (4)	60	40
Közepes (3)	27,3	72,7

N=12

18 Khi-négyzet=*

19 A felvettek közül 36 főnek 4-es, 35 főnek 5-ös diplomája van, 3-nak pedig 3-as.

A továbbtanulás kezdettől fogva való tervezésével kapcsolatban megállapítható volt, hogy az a továbbtanulást pozitívan befolyásolja. Ugyanis azoknak, akik már az alapképzés elkezdésekor tervezték a továbbtanulást, 78,6%-uk tanul jelenleg MA/MSc képzésben, míg azok közül, akik nem tervezték ezt, mindössze 22%-a tanul jelenleg²⁰.

A megkérdezettek családjának kedvező anyagi helyzetére utalhat, hogy a szülők tulajdonában lévő dolgok közül kettő, a családi ház,²¹ és a plazma tv²² birtoklása szignifikáns összefüggést mutat a továbbtanulással. Azok szülei közül, akiket felvettek, 77,6% rendelkezik családi házzal, a plazma tv, mint tulajdon a felvételt nyertek 25%-ra jellemző. Bár többen vannak azok, akiknek nincs, mégis kimondhatjuk a pozitív összefüggést, mivel azok szüleinek, akiket nem vettek fel (ebbe beleszámoltuk azokat is, akik nem is jelentkeztek a mesterképzésbe), mindössze 12,2%-a rendelkezik plazma tv-vel. A plazma tv és a családi ház birtoklása a család kedvező anyagi helyzetére utal, mert utóbbi napjainkban luxuscikknek számít, és egy családi ház is nagyobb érték, mint egy lakás. Ezért mondhatjuk, hogy a kedvező anyagi helyzet pozitívan befolyásolja a felvételt. Mindez érthető is, hiszen azok a fiatalok tudják folytatni tanulmányaikat, akik nincsenek rákényszerítve arra, hogy a család esetleges anyagi problémái miatt lemondjanak erről és dolgozni menjenek.

A társadalmi státuszra vonatkozó hipotéziseink közül az eredmények csak az anyagi helyzet hatását erősítették meg, a többi elem (a szülők legmagasabb befejezett iskolai végzettsége, munkahelye, testvérszám) hatása nem mutatható ki.

A további befolyásoló tényezők elemzése során megállapítottuk, hogy az intézmény jellege, a tudományos tevékenységekre vonatkozó követelmények (OTDK, publikáció, kutatásokban való részvétel), a szemináriumokra való bejárás, az oktatókkal való kapcsolat és a kapcsolatháló (van-e a családjában, vagy a szülei barátai közt pap, lelkész) hatással van a továbbtanulásra. Az intézmény vonatkozásában arra az eredményre jutottunk (5. táblázat), hogy az alapképzés egyetemen való elvégzése növeli az esélyt a továbbtanulásra.²³ A Debreceni Egyetemen végzettek 65,1%-a tanul MA/MSc képzésben, a Nyíregyházi Főiskolán végzetteknek pedig 35%-a. Ennek okát abban látjuk, hogy a Nyíregyházi Főiskolán többségében azok a hallgatók végezték el az alapképzést, akik kezdetől fogva csak főiskolai szintű diplomát akartak szerezni.

20 Khi-négyzet=***

21 Khi-négyzet=*

22 Khi-négyzet=*

23 Khi-négyzet=*

5. táblázat: Az MA/MSc képzésben való továbbtanulás és az intézmény kapcsolata

Melyik intézményben szerezte a BA/BSc diplomát?	Tanul MA/MSc-n (%)	Nem tanul MA/MSc-n (%)
Debreceni Egyetem	65,1	34,9
Nyíregyházi Főiskola	35	65

N=127

A következő befolyásoló tényező az intézmény által támasztott tudományos tevékenységre vonatkozó követelmény (6. táblázat).

6. táblázat: Az MA/MSc képzésben továbbtanulók véleménye az egyetemi/főiskolai követelményekről az alapképzés ideje alatt

Egyetemi/főiskolai követelmény	Magas (%)	Átlagos (%)	Alacsony (%)	Nem jellemző (%)
OTDK dolgozat készítése	20	29,3	42,7	8
publikáció	20,3	25,7	45,9	8,1
részvétel az intézeti, tanszéki kutatásokban	32	20	44	4

N=76

A táblázat azt mutatja be, hogy a felvettek körében milyen követelményeket állított az intézmény a hallgató elé. Az OTDK dolgozat készítése kapcsán megállapítható, hogy a magas, illetve átlagos követelményszint növeli a továbbtanulás esélyét,²⁴ mert a felvettek közül 49,3% elé állítottak ilyen követelményt. Ugyanez mondható el a publikáció készítéséről is,²⁵ bár itt a magas és az átlagos arány összege nagyjából egyenlő az alacsonyával. Ez azzal magyarázható, hogy talán ez a legmagasabb szintű követelmény a három közül, és ennek a legnehezebb eleget tenni, ezért lehet, hogy a tanszékek nem is fogalmazzák meg ezt követelményként. Az intézeti, tanszéki kutatásokban való részvétel követelménye befolyásolja legjobban a továbbtanulást,²⁶ mert ebből a szempontból a felvettek 32%-a elé magas, 20%-a elé pedig átlagos követelményeket állított az intézmény.

Az egyetemi követelményekhez szorosan kapcsolódik a szemináriumokra való bejárás mutatója. A felvettek 70,7%-ára teljes mértékben, 29,3%-ára inkább jellemző volt, hogy bejárt a szemináriumokra, tehát a szorgalmas bejárás pozitívan befolyásolja a továbbtanulást.²⁷ Az oktatókkal való kapcsolat megismerése céljából azt kérdeztük, hogy volt-e olyan oktatója, akire a felsorolt állítások iga-

24 Khi-négyzet=*

25 Khi-négyzet=*

26 Khi-négyzet=**

27 Khi-négyzet=**

zak (7. táblázat). Ezek közül négy mutat szignifikáns összefüggést a továbbtanulással.

7. táblázat: A mesterképzésben továbbtanulók kapcsolata oktatóival az alapképzés ideje alatt

Volt olyan oktatód, ...	Igen (%)	Nem (%)
...akivel a tananyagról, tudományos kérdésekről beszélgetted tanítási időn kívül	72,4	27,6
...akivel szépirodalomról, művészetről beszélgetted	42,7	57,3
...akivel magánéleti problémáidról beszélgetted	21,3	78,7
...akivel a jövőre vonatkozó terveidről beszélgetted	74,3	25,7

N=76

Az első sor azt mutatja, hogy a továbbtanulók között többségben vannak azok (72,4%), akiknek volt olyan oktatója, akivel a tananyagról, tudományos kérdésekről beszélgetted a tanítási időn kívül²⁸, tehát ez pozitív hatást jelent. A következő sorból az derül ki, hogy a többségnek, nem volt olyan tanára, akivel szépirodalmi és tudományos kérdésekről tudott beszélgetni.²⁹ De ez az arány nem kiugróan magas, tehát még itt is beszélhetünk pozitív hatásról. A magánéleti problémákról való beszélgetés nem jellemző a felvett hallgatókra, tehát az ilyen tanárral való kapcsolat hiánya nincs negatív hatással a továbbtanulásra.³⁰ Okát abban látjuk, hogy az oktatókkal való kapcsolat elsősorban a tanulmányok segítésére szorítkozik. Az utolsó oktatói típus, aki pozitív hatással van a továbbtanulásra az, akivel a jövőre vonatkozó terveiről beszélgetted a válaszádo.³¹ Megállapítható tehát, hogy ha a hallgatónak a tanulmányai ideje alatt volt olyan oktatója, akivel tudományos kérdésekről és/vagy a tananyagról és a jövőre vonatkozó terveiről beszélgetted, akkor az pozitívan befolyásolta a mesterképzésben való továbbtanulást.

A kapcsolatháló összefüggéseinek vizsgálatok azt tapasztaltuk, hogy azoknak, akiknek a családjában vagy a szülei barátai között van pap vagy lelkész,³² nagyobb az esélyük a továbbtanulásra. A pap- vagy lelkészismerőssel rendelkezők 83,9 %-a tanul jelenleg MA/MSc képzésben.³³ Ennek az okát jelenleg még

28 Khi-négyzet=*

29 Khi-négyzet=**

30 Khi-négyzet=**

31 Khi-négyzet=*

32 Khi-négyzet=**

33 A megkérdezettek 21%-nak van a családjában vagy szülei barátai között pap, lelkész.

nem ismerjük, valószínűleg a vallásosság és a tanulmányi aspirációk összefüggése magyarázza (Pusztai 2009; Park–Bonner 2008; Byfield 2008; Jeynes 2002).

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy a BA/BSc végzettség elsősorban a mesterképzésben való továbbtanulás alapozásaként hasznosítható. A mesterképzésben való továbbtanulással kapcsolatban feltételeztük, hogy azt pozitívan befolyásolja a tanulók kedvező társadalmi gazdasági státusza, a képzés kimagasló teljesítése (jeles, jó diploma), illetve az, ha már a BA/BSc képzésbe való belépéskor célul tűzték ki az MA/MSc képzésbe való bejutást. Az eredmények a diploma minősítésére, a továbbtanulás tervezésére az alapképzés elkezdésekor és a család kedvező anyagi helyzetére vonatkozó hipotéziseinket erősítették meg.

A pályakezdő diplomás fiatalok elhelyezkedésével kapcsolatban arra az eredményre jutottunk, hogy kevés a munkát talált fiatalok száma, azaz nehéz az elhelyezkedés. Az elhelyezkedést hipotéziseink szerint a megfelelő kapcsolatok, a korábbi munkatapasztalat, más korábban megszerzett végzettség, illetve a kedvező társadalmi gazdasági státusz befolyásolja pozitívan. Az elemzés során csak a tanulmányok ideje alatti munkatapasztalatra és a család kedvező anyagi helyzetére vonatkozó hipotéziseink nyertek megerősítést.

A vizsgálat során megkérdeztük a fiatalok véleményét, hogy tapasztalataik szerint a munkaadók hogyan vélekednek a BA/BSc diplomáról. Feltételezésünket, hogy nem ismerik ezt a diploma típust, a kapott eredmények megerősítették.

Hivatkozott irodalom

- Barakonyi Károly (2008): Bologna Hungaricum. In KOZMA TAMÁS – RÉBAY MAGDOLNA (szerk.): *A bolognai folyamat Közép-Európában*. Bp., ÚMK.
- C. BYFIELD (2008): The impact of religion on the educational achievement of black boys: A UK and USA study. *British Journal of Sociology of Education*. 2. sz., 189. p.
- CZAKÓ ANDREA – FORGÓ MELINDA – SALÁT MAGDOLNA (2008): *Felmérés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen diplomát szerzők körében*. Bp., ELTE.
- FORGÓ MELINDA – CZAKÓ ANDREA – LÉVAI RÓBERT SÁNDOR (2009): Frissdiplomásokkal szemben támasztott munkaadói elvárások. *Felsőoktatási Műhely*, III. sz. (Diplomás pályakövetés), 75-86. p.
- GALASI PÉTER – NAGY GYULA – VARGA JÚLIA (2004): *Fiatal diplomások munkaerő-piaci helyzetének változása 1999-2003 (Jelentés a FIDÉV kutatás első követéses felvételének eredményeiről)*. BCE Emberi Erőforrások Tanszék.
http://www.kreditiroda.hu/kkk/letoltes/Fidev_99_03.pdf 2009.11. 10
- GALASI PÉTER – VARGA JÚLIA (2005): *Munkaerőpiac és oktatás*. Bp., KTI Könyvek I.
- Györgyi Zoltán (2006): Diplomások és a munkaerőpiac – kutatói megközelítés. In BERDE et al.: *Diplomával a munkaerőpiacon*. Bp. http://www.hier.iif.hu/hu/konf/Felsooktatasi_GYZ.pdf, 2009. 11. 10.
- Híves Tamás (2006): Munkaadói elvárások megjelenése az álláshirdetésekből. In BERDE et al.: *Diplomával a munkaerőpiacon*. Bp.,
http://www.hier.iif.hu/hu/konf/Felsooktatasi_GYZ.pdf, 2009. 11. 10.

- WILLIAM H. JEYNES (2002): A Meta-Analysis of the Effects of Attending Religious Schools and Religiosity on Black and Hispanic Academic Achievement. *Education and Urban Society*, 1. sz., 27-49. p.
- KISS LÁSZLÓ (2008): *Milyen az ideális diplomás álláskereső?*
http://www.felvi.hu/felsooktatasi Muhely/kutatasok_rangsorok/munkaeropiac/milyen_az_idealis_diplomas_allaskereso_9491?itemNo=1, 2010.01.25.
- Kotsis Ágnes (2009): Regionális munkaerő-piaci helyzetkép és a friss diplomások helyzetének vizsgálata. In ÚJHELYI MÁRIA- MAZSU JÁNOS (szerk.): *Oktatás és munkaerőpiac az Észak-alföldi régióban*. Debrecen.
- Kun András István – Kotsis Ágnes (2009): A régió innovatív mikro-, kis-, közép- és nagyvállalkozásainak oktatási-képzési igényeinek vizsgálata. In ÚJHELYI MÁRIA – MAZSU JÁNOS (szerk.): *Oktatás és munkaerőpiac az Észak-alföldi régióban*. Debrecen.
- Kun András István (2009): Regionális általános munkapiaci és ezen belül munkanélküliségi szerkezeti elemzés a munkapiac közvetítéssel foglalkozó szereplőink interjú megkérdezése alapján. In ÚJHELYI MÁRIA – MAZSU JÁNOS (szerk.): *Oktatás és munkaerőpiac az Észak-alföldi régióban*. Debrecen.
- KÜRTÖSI ZSÓFIA (2009): Oktatói vélemények a hallgatók elhelyezkedési esélyeiről, munkaerőpiaci felkészültségéről. *Felsőoktatási Műhely*, III. sz. (Diplomás pályakövetés).
- HAE SEONG PARK – PATRICIA BONNER (2008): Family Religious Involvement Parenting Practices and Academic Performance in Adolescents. *School Psychology International*, 3. sz., 348-362.p.
- POLÓNYI ISTVÁN – TIMÁR JÁNOS (2006): A magyar felsőoktatás-politika és a diplomás túlképzés. *Külgazdaság*, (50. évf.) 4-5. sz., 96-105. p.
- POLÓNYI ISTVÁN (2007): Félúton Bologna felé, avagy átmenet zavarokkal. *Educatio*, 4. sz. http://www.hier.iif.hu/hu/educatio_reszletes.php?id=67 2009. 11. 10.
- POLYCSKÓ Orsolya (2009): Felsőoktatásból a munkaerőpiacra. In *Diplomás pályakövetés II.- Elhelyezkedés, alumni, jó gyakorlatok*. Bp., OFIK.
http://www.felvi.hu/images/pub_bin/dload/DPR/dprfuzet2/Pages27_36_polyacsko.pdf
2010.02.15.
- Pusztai Gabriella – Szabó Péter Csaba (2008): A bolognai folyamat recepciója Magyarországon. In KOZMA TAMÁS – RÉBAY MAGDOLNA (szerk.): *A bolognai folyamat Közép-Európában*. Bp., ÚMK.
- PUSZTAI GABRIELLA (2009): A társadalmi tőke és az iskola. Kapcsolati erőforrások hatása az iskolai pályafutásra. Bp., ÚMK.
- HARALD SCHOMBURG – ULRICH TEICHLER (2006): *Higher education and graduate employment in Europe*. Netherlands, Dordrecht, Springer.
- SELMECZY IVÁN (2007): *Diplomás pályakezdekők és egyetemi, főiskolai karok vállalati szemszögéből - 2007: 1000 magyarországi cég körében végzett felmérés eredményei*. Bp., GVI Füzetek.
http://www.ofa.hu/index.php?WG_NODE=WebDownload&WG_OID=DSDfa256b8655ad1ac92, 2010.02.10.
- SZANYI ÁGNES (2005): Kényszerből a felsőoktatásba. Kevésbé egyenlő diplomák és diplomások. Székesfehérvár, ECHO SURVEY.
http://www.echosurvey.hu/_user/downloads/kutatasi_beszamolo/t-123ofa.pdf 2010. 02. 10.
- Szerepi Anna (2006): Munkaadók és fejtudósok a munka-erőpiacról és az oktatási rendszerről. In BERDE et al.: *Diplomával a munkaerőpiacon*. Bp.
http://www.hier.iif.hu/hu/konf/Felsooktatasi_GYZ.pdf 2009. 11. 10.